

Szombathy Viktor⁸: Szalánc

(Slanec)

Magas hegykúpra épült Árpád-kori vár Kassától délkeletre, az egykori Abaúj-Torna vármegye területén, a Nagy-Milic hegy északi lejtőjén. Építtetője az ősi Aba nemzetség. A XIII. század elején Szalánc már állott, az Aba nembéli Szalánczi Péter volt a tulajdonosa. Ok-

irat azonban csak 1281-ben említi. Ebben az időben Finta nádoré Szalánc, ő azonban el is vesztette a várat, mert viszályba keveredett VI. (Kun) Lászlóval. Az anjou Károly Róbert király gyermekkori barátjának adta Szaláncot, Drugeth Miklós országbírónak. Nem is csak Szaláncot adta, hanem több várat is. 1390-ben a várbirtok házasság és örökség útján már Losonczy Lászlóé. Tőlük Jan Jiskra foglalta el egy időre, félig le is romboltatta Szaláncot, de egy újabb Losonczi László, a főkincstartó, 1490-ben ismét rendbehozatta; ezúttal gótikus stílusban. A Losonczyaktól a király kezébe tért vissza Szalánc, és 1601-ben, II. Rudolf adományaként már Forgách Zsigmond a vár birtokosa, terjedelmes földekkel, erdőkkel együtt. 1605-ben rövid időre Bocskai István tartja a várat a tulajdonában, majd Szalánc újra visszakerül a Forgáchokhoz. 1644-ben II. Rákóczi György Szállja meg Szaláncot, s föl is pörköli. Az ilyen várak forgandó sorsa mindig az, hogy valaki felépíti, valaki elfoglalja, s vagy elkobozza a király, vagy a régi tulajdonos kapja vissza, de mindig rendbehozzák, újra felégetik, újra rendbehozzák, míglen szomorú sorsára nem hagyják. Szaláncot is rendbehozták a Forgáchok, de 1678-ban Thököly Imre szállja meg. Még ugyanabban az évben I. Lipót Király egyik vezére, a francia Leslie gróf

veszi be ostrommal, s ami még ép volt benne, azt is leromboltatta. Szalánc tehát éppen háromszáz éve rom. Egy megmaradt tornyát a múlt század vége felé a Forgáchok rendbehoztatták, s benne helyezték el értékes családi gyűjteményüket. Ekkor már állott a Forgáchok barokk kastélya

⁸SZOMBATHY VIKTOR (1979): Szalánc (Slanec) in. Száll a rege várról várra — Szlovákiai vármondák, Madách Könyvkiadó, Budapest, 251-255 p.

is a vár alatt, abban laktak. A második világháború végén mind az értékes torony, mind a kastély elpusztult.

Sok-sok kicsi patak fut a Sóvári-hegységből, Kassától keletre, a Bodrog vizébe. Az egyik ilyenkicsi patakocska völgyében, a Nagy-Milic alatt, magányos hegykúp tetején omladozik három évszázada a hajdan szép Szalánc vára. Maradék tornya távolról úgy hat, mintha szélmalom tornya volna, csak éppen a forgó vitorlák hiányoznak róla, a malom belsejéből pedig a molnár!

Aki azonban Szalánc várának – azaz vára földjének – búzáját őröltette, az bizony nem egyszerű molnár, hanem kezdettől fogva a nagy Aba nemzetség feje volt, mégpedig az Aba nemzetség Szalánci ágából való. Ennélfogva királyi vér folyt a Szalánciakban is – Aba Sámuel király vére –, díszes címert is maguk találták ki saját maguknak.

Mondják, hogy az egyik Aba családfő, Csoma az Olsva-parti rengeteg erdőben tanította vadászni fiát, Pétert. Mégpedig változtatva adta a leckét:

az egyik nap négylábúra, a másik nap kétlábúra, azaz madárra lövette a gyermeki nyilat. A négylábúakkal már valahogy megküzdött volna az ifjú Péter – őzet, rókát, nyulat tudott már nyíllal eltalálni, szarvasra, vaddisznóra még nem küldte az apja –, röptében sólymot, vércsét, kányát, ölyvet azonban már nehezebben talált el, küzdelmes volt a lecke.

Egyszerre csak egy tiszteletreméltó sasmadár jelent meg a völgy fölött. Hol a szél párnájára feküdt, kiterjesztett szárnyakkal szinte pihenni látszott, hol fellibbent hirtelen, és villámgyorsan csapott le, ha valami zsákmányt meglátott.

Azt lövöm le, a sast! – kiáltotta Csoma fia, a kis Péter, s kifeszítette az íját, célolta vele a madarat. De az, mintha tudta volna, mindig az utolsó pillanatban váltott irányt.

— Vedd célba, lödd le! – biztatta fiát az apja is, Csoma.

A gyerek megsarkantyúzta lovát, és a sas után eredt. A sas, mintha játszott volna vele, hol megjelent fölöttük, hol megeltűnt. Már két nyílvevőt bocsátott utána Csoma fia Péter, de nem talált.

— Harmadikra, ha eltalálsz, gazdag jutalmad leszen! – biztatta az apa. Már elhagyták az Olsvát, dombra felvágattak, dombról leszáguldottak, csak az incselkedő sas vonzotta a fiút. Kicsi patak keskeny völgyébe jutottak, alig volt helyük a meder mellett vágtatni. A Ronyva völgye volt ez a Milic alatt.

A sas már nem hitt abban, hogy üldözője valaha el fogja találni. Megállt a levegőégben egy ponton, nem a vadászra figyelt, hanem egy gyanútlan nyúlra a patakparton. A kisfiú rátette az íjra a harmadik nyílveesszőt, s eltalálta a sast.

Egy dombtetőre zuhant le, halálában még leírt a levegőben egy félkört. Felnargaltak a dombra a vadászok. Az udvari vadász egy kis koszorút font tölgyágból, Csoma fia Péter kezébe adta, s ezt mondta:

— Ez az első sasod, Péter úrfi, koszorúzd meg vele.

— Én meg itt várat építtetek neked! – folytatta az apja a hatalmas Csoma úr.

Így keletkezett Szalánc vára, s így került a Szalánci Abák címerébe ezüstpajzson sasmadár, csőrében zöld koszorúval.

Elmúltak az Abák, Szalánc vára a királyra szállott, Károly Róbert királyra. Azon gondolkodott, kinek adhatná. Érdemes ember várt reá. Nem is sejtette, hogy éppen gyerekkori kedves pajtása Drugeth Miklós lesz az.

A királyi asztal körül foglalatzkodott egyszer Drugeth Miklós Visegrádon, amikor váratlanul feltépték az ajtót, és Zách Felicián rontott be rajta kivont karddal, hogy megölje a királyt és a trón örökösét, a kicsi Lajost.

Kardot rántottak az asztal mellett ülők, a király védői s az asztalnokok. A Kis Lajos királyfinak semmi baja nem történt, de megsebesült a király, és a királynénak pedig négy ujját vágta le a Felicián kardja.

Drugeth Miklós ugrott a király teste elé legelőször, majd a királyfiak mellé pattant, saját vére árán mentette meg őket.

Zách Feliciánnak a merénylet nem sikerült. Kegyetlen ítélet negyed-ízigen irtotta ki a Zách nemzetséget. A királyi védők pedig megjutalmazták.

Kérdé Károly király Drugeth Miklóstól:

— Mit adjak neked jutalmul, derék hívem, Miklós?

— Királyom, te tudod, mire vagyok érdemes, de nem jutalomért cselekedtem!

— Tudom – bólintot a király –, de aki ily gyorsan forgatja a kardot, gyorsan ítéel is az. Országbíróvá léssz, és tiéd lesz Szalánc vára! Meg mind, ami körötte vagyon.

Különös, de a Drugethek címerében is madár volt. Nem sasmadár, hanem jóval békésebb: két galamb, csattal összefonódva.

Most aztán itt az ideje, hogy Szalánc várának végül igazi galambjáról is szóljunk. Galambról, szép szárnyú madárról, dalba foglaltról, Losonczy Annáról, és aki róla énekelt, Balassi Bálintról.

Először Eger várában találkoztak, Losonczy Anna akkor már Ungnád Kristóf egri várkapitány felesége volt. A költő itt szeretett belé, Anna is megszerette. De hát igen forgandó volt Balassi Bálint élete, ide-oda járt-kelt, kalandozott, harcolt Magyarország, Erdély, Lengyelország között, s mikor az következett volna el, hogy Annát újból meghódíthassa – mert közben Losonczy Anna megözvegyült –, már unokatestvérét, Dobó Krisztinát vezette oltár elé a költő.

Dobó Krisztinával a házasság nem sokáig tartott.

És lám, a költő, a hírneves katona, a nyughatatlan kalandozó, az összeférhetetlen várúr egyszer csak ismét megjelent Losonczy Anna előtt dallal, szép szóval, csábító versekkel ostromolta őt szép Szalánc várában.

Szalánc galambjához, igazi galambjához esdett a költő, kérve kérte a kezét.

— Legyünk egygé életben és halálban! – esdekelt a költő.

— Eleget vártam kegyelmedre – szólott Losonczy Anna szép Szalánc várában –, de kegyelmed folytonosan csak arról adott bizonyosságot, milyen csélcsap ember! Lám egyetlen versezetét is hány lánynak, asszonyoknak ajánlja! Szól poémája Annához, Judíthoz, Coeliához, Júliához, még Fulviához is!

— De mikor csak te vagy az igazi galamb, Anna asszonyom! – esengett a költő.

Szívesen maradt, nyugodott volna meg Szaláncon. Öröksége volt a vár Losonczy Annának, jussolva bírta.

— Búcsúzom a poétától, s benne a vitéztől, kedves jó Bálintom – mondta szomorú mosollyal Losonczy Anna, mert hiszen szívében még őrzött egy kis zugot Balassi Bálintnak –, és Forgách Zsigmondnak adom a kezem.

Az eleven galamb így röppent ki a költő kezéből, s lett szép Szalánc vára a Forgáchoké.

Három Annája volt a szalánci várnak.

Drugeth Anna, első.

Majd Telegdy Anna.

Végül, harmadiknak, szép Losonczy Anna.

A versekben pedig ő él a legtovább, ha Szalánc már rom is.